

SUNCE DJEVER I NEVA
NEVIČICA.

STINE BLEVER I NEVA
REVIČKA

Iako bili mlinar i mlinarica, a oboje bili tvrda i krivična srca. Kad bi careve služe donijele žito, da se samelje, mlinar samelje žito, ništa ne uzme za platu i još pošalje caru milošte, samo da se umili silnom caru i njegovoj kćeri, oholjoj carevni. Kad pak dođe sirotinja, da samelje žito, mlinar uzima od dvije mjerice jednu sebi za platu i drugačije ne će da melje.

Tako jednog dana, a bilo to ravno o Koledama i ciča zima, dođe do mlina neka baka, a na baki krpe i dronjci. Stajao mlin u gaju na potoku, i nitko nije mogao znati, odakle je baka došla.

Ono pak ne bijaše baka, kao što jesu bake, već ono bijaše Mokoš. A Mokoš znala u svašta da se pretvori: i u pticu i u zmiju i u baku i u djevojku. I još mogaše Mokoš svašta načiniti: i zla i dobra. Al jao si ga onomu, koji joj se zamjeri, jer bijaše vrlo pakosna. Stanovala Mokoš u glibu nakraj močvarâ, gdje je jeseni sunce sjedalo. Kod nje bi Sunce sve zime noćivalo, a Mokoš znala i ljute trave i krepke pregovore, te bajlila i tetošila nekako Sunašce, dok se ne bi o Koledama pomladilo i nanovo prosinulo.

„Dobar vam dan“, nazove dakle baka Mokoš mlinaru i mlinarici, „i da mi sameljete ovu torbu žita.“

Stavi baka torbu na tle, a mlinar će:

„Samljet ću: polak torbe tebi za pogaču, a polak meni za naplatsu.“

— „Nemoj tako, sinko! Pofalit će mi za pogaču kolednicu, jer eto u mene šest sinova, a sedmo unuče Sunce danas mi se rodilo.“

„Idi ne bulazni, stara budalo,“ otrese se mlinar. „Baš i naličiš da budeš Sunčeva baka!“

Pa amo tamo, al mlinar ne htjede nikako da melje bez pô torbe, a baka uprti opet svoju torbu i ode stazom, kuda bijaše i došla.

Bila pak u mlinara kćerka, krasna djevičica, a zvali je Neva Nevičica. Čim se bijaše ona rodila, okupale ju vile u omaji, te se od nje svako zlo odmahivalo kao voda od mlina. I još joj narekoše vile, da će joj u svatovima biti Sunce djeverom; ele, ona Sunčeva nevjestica. Zato je i nazvali: Neva Nevičica, a bila ona prekrasna i uvijek nasmijana kao vedar dan.

Ražalilo se Nevi Nevičici, kad mlinar onako otpravio baku. Ode ona, dočeka baku u gaju i reče:

„Vrati se, bako, sutra, kad budem sama. Samljet ću ti žito bez plate.“

Sutradan mlinar i mlinarica odoše u šumu, da usijeku badnjak za ognjište, a Neva Nevičica osta sama.

Ne potraja dugo, eto bake sa torbom.

— „Dobra ti kob, djevičice,“ reče baka.

— „I tebi dobra bila,“ odvrati Neva Nevičica. „Čekaj, bako, da otvorimo mlin.“

Bijaše ono maleni mlin žličar, hvatao vodu u četiri prekrštene žlice te se okretao kao vreteno. Mlinar bijaše pak zapeo mlin, te Neva Nevičica morade do koljena u leden potok, dok otpusti zavor.

Zaklepeće mlin, krenu se žrvnjevi, i samelje Neva Nevičica žito baki. Napuni joj torbu brašna i ništa ne uze za platu.

— „E hvala ti, djevičice,“ reče baka Mokoš, „bit ću ti na pomoći, kudgod budeš nogom prolazila, kad nisi čuvala nožice od ledene vodice, niti ruke od neplaćene muke. I još ću kazati momu unuku Suncu, tko ga ovo dariva pogačom.“ Onda uze baka brašno i ode.

Od tog dana ništa u mlinu bez Neve Nevičice biti ne mogaše. Dok se ona ne takne mlina, dotle ne hvataju žlice vodu; ako se ona ne nagledne u mûčnjak, u njemu nikad brašna. Ma koliko u njega padalo sa žrvnjeva, sve ko da u zemlju propada: mûčnjak prazan, dok ne zirne u njega Neva Nevičica. Pa tako i sa svime bilo, što se mlina držalo.

Trajalo to dosta dana, trajalo i potrajalo, al mlinar i mlinarica stali nenavidjeti kćerku i mrziti na nju. Više li se ona pašti i više li zarađuje, to mrkije oni na nju gledaju, gdje ona može sve pjevujući, a oni ne mogu ni zube lomeći.

Bilo tako jednog jutra, o Krijesnim danima, kad Sunce, silno i žarko, prolazilo po pol neba kao žeženo zlato. Nije više Sunce u glibu noćivalo, niti ga Mokoš bajlila, nego Sunce vladalo svijetom, slušali ga i nebo i zemljica. Sjela dakle Neva Nevičica o Krijesu pred mlin te pomislila:

„Da mi je otići odavle, kad im mrzovoljnima ne mogu da ugodim.“

Istom ona tako pomislila, al se već pred njom stvorila ona baka, što bijaše Mokoš.

— „Ja ću ti pomoći, ali valja da me u svemu poslušaj i pazi, da mi se ne zamjeriš,“ — reče baka. „Eno jutros išetala ohola carevna po livadi, izgubila ključke od škrinje i rušnice te sad ne može do krune ni do odore. Razglasila carevna: tko nađe ključke, ako je momak, bit će mu carevna ljuba i vjerenica, ako li je djevojka, uzet će ju carevna za prvu dvoranicu. A ti hajde sa mnom, pokazat ću ti, gdje u štiru leže ključke. Odnijet ćeš ključke carevni i bit ćeš joj prva dvoranica. Svilom ćeš se zagrtati i carevni uz koljeno sjedjeti.“

Stvori se odmah Mokoš prepelicom, a Neva Nevičica pođe za njom.

Tako dođoše na livadu pred careve dvore. Po livadi razišli se kićeni junaci i plemenite gospođe, a oko livade konjušari bijesne konje podržaju. Samo jednog konja ne drži konjušar, već ga drži boso siročče. Bio ono konj Oleha bana, a bio konj najžešći, Oleh ban pak junak najljepši pod nebeskom kapom. Svatko može poznati Oleha bana među onolikim banima i županima, jer na njemu odora nekićena, al bijela čelenka gizdavija od svih ostalih.

Hodaju tako junaci i plemenite gospođe livadom i sve čizmicama travu razgrću, ne bi li našli ključke. Samo Oleh ban slabo se za ključke ogleda, kano da mu je do igre i obijesti. A na prozor ca-

čevna izgleda i pazi, kojeg li će sreća poslužiti. Dobro pazi ohola carevna i sve sebi dobru sreću baje, ne bi li Oleh ban ključeve našao.

Kad došla Neva Nevičica i pred njome prepelica, nitko ih na livadi i ne opazio doli jednoга Oleh-bana.

— „Još ne vidjeh ovako mile djevičice“, pomisli Oleh ban i pođe spram nje.

Al uto opazila Nevu Nevičicu i carevna s prozora, te kako bijaše ohola i nesmiljena, i ne pogleda, kako je ono milo djevojče, nego se razljuti i reče: „Toga bi se još htjelo, da ova priprosta djevojka nađe ključeve, te da mi postane dvoranicom!“ Tako pomisli i odmah odašalje slugе, da otjeraju onu djevojčicu.

Ide livadom Neva Nevičica, kud je vodi prepelica. Tako dođoše do pol livade, gdje se bijaše štir razrastao. Razmakne prepelica dva lista nakraj štira, a pod njima ključevi.

Sagru se Neva Nevičica i digne ključeve, a kad pogleda na careve dvore i zagleda oholu carevnu, uplaši se Neva Nevičica i pomisli: „Gdje bih ja bila carevni dvoranica!“

Kad ovako pomisli, ogleda se ona, a uz nju divan junak, kao da se Suncem bratimio. Bijaše to Oleh ban.

Brzo smisli Neva Nevičica, ne učini, kako joj bijaše Mokoš zapovjedila, nego pruži ključeve Olehu banu:

— „Evo tebi ključevi, neznani junače, nek ti bude carevna ljubom i vjerenicom“, reče Neva Nevičica i ne može da skine očiju sa divnoга junaka.

Ali uto dođoše i slugе sa bičevima te se nemilo okosnuše na Nevu Nevičicu, da je po zapovijedi carevne potjeraju sa livade. Kad ovo vidio Oleh ban, brže se junak smislio te odgovara Nevi Nevičici:

„Hvala tebi na ključevima, mila djevičice, al sam eto drugo zamislio. Ti ćeš meni biti ljuba i vjerenica, jer si ljepša nego jutarnja zvjezdica. Evo dobroг konja moga, ponijet će nas u moju pustu banovinu.“

Radosna pođe Neva Nevičica uz Oleha bana, a on je dignu do

sebe na konja. Kad na dobrom konju proletješe carevni uz prozore, vješto se baci Oleh ban ključevima, te se upravo na okno ovjesiše.

— „Evo ključevi, svijetla carevno“, doviknu Oleh ban carevni — „u sreći nosila krunu i odoru, a ja sam sebi našao djevojku.“

Svu noć jezdili Oleh ban s djevičicom, a pred zoru stigoše u pustu banovinu, do hrastove gradine Oleha bana. Oko hrastove gradine tri okopa, a nasred gradine čađavi dom.

— „To su dvori Oleha bana“, reče junak Nevi Nevičici te se i sam nasmijao, gdje boljih dvorova nema. Al se nasmijala bolje Neva Nevičica, gdje će banovati uz takovog divnoga junaka.

Tako oni umah narediše svatove, da se proslavi vjenčanje. Uzvaše dvadeset junaka i dvadeset ubogih sirota, a više naroda i ne bilo u pustoj banovini. Pa da ih bude više i veselije, pozvaše još iz planine vuka i vučicu te surog orla i sivog kraguja, a Nevi Nevičici dvije djeveruše: grlicu i tanku lastavicu.

I još se Neva Nevičica pohvalila Olehu banu:

— „Da me može prepoznati Sunce, i ono bi mi u svatove došlo. Bilo bi mi Sunce djever u svatovima, jer mi tako narekoše vile.“

Sakupiše se, ele, svatovi u čađavome dvoru da piruju — a ne znadu: huda im se sreća piše.

* * *

Ujelo oholu carevnu za srce, kad joj ono Oleh ban dobacio ključeve, te pred tolikom gospodom, pred banima i županima, zahvalio na svijetloj carevni, a privolio neznanoj djevojci.

Nagovara carevna cara, oca svoğa, moli ga i zaklinje, dok ga ne namoli, te joj car predade svoju vojsku silenu. Vojska krene na dobrim konjima k pustoj banovini Oleha bana, a vodi je ljuta carevna.

Baš svatovi za stol, a vojska na vidiku. Tolika je silna, te je pokrila svu pustu banovinu, da ne možeš ni pedlja zemlje ugledati. A pred vojskom glasonoša viče, neka svatko živ na svijetu čuje:

— „Ide silna vojska izabrana, da pokori prkonjicu bana. Živoga će bana uhvatiti, a banici srce izvaditi.“

Kad to čuo Oleh ban, upita Nevu Nevičicu:

— „Bojiš li se, krasna djevičice?“

— „Ne bojim se“, odgovori ona radosno, „uzdam se u mrkog vuka i vučicu, u dvadeset junaka i dvadeset sirotinje, a ponajviše u junaka Oleha bana. I još imam dobre djeveruše: grlicu i tanku lastavicu.“

Nasmija se Oleh ban, al već bijahu svatovi poskakali na noge lagane. Uхватili junačko oružje i junaci i sirotinja, stali uz prozore doma čađavoga i nategnuli dobre lukove i svilene tetive, da čekaju carevnu i vojsku. Ali ono bila vojska tako silna, te joj odoljeti ne može ni Oleh ban ni njegovi svatovi, ni njegov dom čađavi.

Prvi poginuše mrki vuk i vučica, jer preskočiše gradinu i okope i srnuše pred carevu vojsku, da sred vojske razderu pakosnu carevnu. Ali se podiže stotinu sjekira, rasjekoše vuka i vučicu, obraniše pakosnu carevnu.

Za vukom i vučicom poletjeli sa prozora doma čađavoga suri orao i junački kraguj. Poletjeli nad carevu vojsku, da sred vojske povade oči oholaj carevni. Al se diže stotinu kijača, brani vojska oholu carevnu, polomi krila orlu i kraguju, i još ih teški konji s crnom zemljom sastavili.

Sve bliže silna vojska prilazi k domu čađavome, a kad je bila već na domaku, otpustili svatovi svilene tetive te lakim strelicama pozdravili vojsku.

Al ne čekaju ljuti strijelci ljute carevne!

Poletješe strijele i tamo i amo, a ono nebrojeni strijelci u vojsci bijahu, te se osipaše strijele na prozore doma čađavoga kao nebeska pomora. Na svakome junaku po dvije, po tri rane, a na sirotinji ima i desetak.

Najtežih rana dopanuo Oleh ban, te mu junaku i ruke preklo-nule, toliko ga rane ovladale.

Pođe hitra Neva Nevičica uz Oleha bana, da mu na dvoru doma čađavoga ispere rane. Dok ona njemu rane ispirala, reče Oleh ban:

— „Slabo smo se sreće nanosili, moja Nevo Nevičice! Nemaš

više, u koža da se uzdaš, a evo vojske na vratima doma čađavoğa! Polomit će hrastove zapornje, razvaliti starodrevna vrata — izginusmo, pogibosmo i vuci i orlovi i junaci i sirotinja i Oleh ban i njegova Neva Nevičica!"

Ali se Neva Nevičica jadu domislila pa reče:

— „Ne boj se, bane, poslat ću grličicu, da nam dovede Mokoš iz močvarâ. Svašta Mokoš znade i učiniti može, ona će nam pomoći.“

Poslala Neva Nevičica hitru grlicu. Otrhнула siva grličica, brža je nego sa tetive strelica, pa ju strijele carske ne stigoše. Odletjela i dovela Mokoš iz močvarâ. A Mokoš se bila stvorila vranom i sjela na sljeme doma čađavoğa.

Al već i vojska na vrata udarila. Stale udarati teške kijače o vrata i vratnice, stoji stuka, stoji lupa, tutnji veža i nadvorje doma čađavoğa, kao da paklena krupa o vrata Oleha bana lupa.

— „Srećna bila, moja Mokoši“, molila se krasna Nevičica crnoj vrani, „srećna bila, hajde nam pomozí od opake carevne — eto pogibosmo mladi!“

Ali Mokoš pakosna jedva dočekala, da svoj jad iskali. Zatrepeće vrana crnim krilima te progovori:

— „Pomozí si sama, moja golubice! Bješe mene poslušati, bješe carevni ključe odnijeti. Ti bi se carevni umilila, pa bi sada njojzi uz koljeno sjedila, svila bi te odijevala, a zlatna kupa napajala. Što si htjela, to si dočekala! Evo ti sad doma čađavoğa, u domu ranjena sirotinja, a pred domom vojska nebrojena. Neka ti pomaže, tko te tako naučio!“

Kad je ovo čuo Oleh ban, skoči ranjen junak na noge i povika bijesno:

— „Ostavi se, Nevo Nevičice, jalova posla! Gdje je vrana još pomogla junaku! A ti mi bježi s krova, crna zlokobnice, da ne tratim lagane strelice, da ne strijeljam po sljemenu ptice.“ Zatim ogrli Oleh ban Nevu Nevičicu i reče:

— „Kad poginem sred careve vojske, idi, moja krasna Nevičice, pokloni se carevni, pa budí ljutoj carevni dvoranica, što si trebala

biti Oleh-banu banica." Stuzio se junak Oleh ban, ali onda se otrgne od Nevičice, srne kroz nadvorje i vežu, da odigne hrastove zapornje, da otvori vrata vojski nebrojenoj, da pogine ili da se probije kroz vojsku.

Osta sama na dvoru Neva Nevičica, a nad njome na krovu crna Mokoš. Čuje se, gdje padaju teški zapornji — sad će stara vrata popustiti, sad će vojska nasmiljena nasrnuti, Oleh-bana sužnjem učiniti, a njojzi, miloj djevičici, srce izvaditi. Hitre misli prevrće Neva Nevičica: što će i kako će?

Oglednu se krasna djevičica, ne bi li se tkogod smilovao, iz ljute nevolje pomogao! Oglednu se milo i premilo i po zemlji i po nebu. Kad u nebo poglednula, a nebom Sunce prolazilo, žarko kao žeženo zlato. Kada ona k Suncu pogledala, zadivilo se Sunce onolikoj milini, pak se odmah na nju ogledalo. Zgledali se Sunce i Neva Nevičica, a kako se zgledali, tako se upoznali, te se odmah Sunce dosjetilo: „Evo, to jo ona nevjestica, kojoj idem Sunce u svatove. U dobar čas me pogače darivala, u bolji čas je k meni pogledala.“

Čulo Sunce, kako se čas prije Mokoš okosnula na Nevu Nevičicu i kako joj pakosna ne htjede da pomogne, pa se sada Sunce gromko prokaralo. Od straha zanijemila cijela banovina, od straha se spustile sjekire i kijače, a silno Sunce nad Mokoši grmjelo:

„Ej dadiljo, srce nemilo! Kad bi pakost svijetu pravdu krojila, gurava bi pravda nastanula! Ako si me iz gliba odbajlila, u glibu si jadna i ostala! Nisi sa mnom nebom prošetala, nit si sa mnom s neba pogledala, da bi znala pravdu otkrojiti. Ej dadiljo, srce nemilo! Zar će o Krijesu silno Sunce zaboraviti, tko ga slabašna o Koledama darivao? Il' će djever Sunce zamjeriti nevjesti, što ostavi caru dvore, a carevni dvoranstvo, te privoli po srcu junaku? — Propadaj u zemlju, crna dadiljo, ti u zemlju, a ja sa nebesa, da pomognemo čestitog junaka i njegovu krasnu djevičicu.“

Sluša i nebo i zemlja Sunce, kako ga ne bi poslušala crna vrana, što bijaše Mokoš! Odmah Mokoš u zemlju propala, da učini po zapovijedi Suncu.

NEVA NEVIČICA I OLEH BAN.

A Sunce, koliko bilo žarko po sebi, toliko se još više osililo. Udri sunce odozgora, ražarilo pustu banovinu, razgrijalo i nebo i zemlju; gvozdenu bi planinu usijalo!

Razbijeliše se šljemovi na nesmiljenoj vojsci, usijaše se oni teški oklopi, ražariše se koplja i sjekire. Uхватила omara ljutu carevnu, uhvatila omara strijelce nebrojene, gdje im gori mozak pod šljemovima, a prsa im sopću od žege pod oklopom. Koga krov ne čuva, taj živ ne ostaje. Omara vojsku k zemlji oborila. Jedan drugomu preko pasa pada; ovaj onog pobratima zove — još ne zovnu a već se oborio.

Mori tako sunce vojsku nesmiljenu, a Mokoš pod vojskom Suncu pomagala i duboke glibe otvorila. Gdje kojega sunce oborilo, tu se pod njim i glib otvorio: u glib pada, a glib se zatvara; gdje stajao, tu mu grob nastao.

Propada tako vojak za vojakom, tako strijelac za strijelcem, tako carevna, tako oružje bojno i sjekire i kijače. Strahota je pogledati onoliku vojsku, gdje joj Sunce sa nebesa sudi: Sunce sudi a zemlja pokapa! — Kratko doba, jedan ili dva časa, i nestade ona silna vojska, a u banovini nigdje žive duše. Samo koji bili pod krovom doma čađavoğa, oni živi ostali.

Opet leži tiha pusta banovina Oleha bana, a na prozor izvirala radosna djevičica, Neva Nevičica, da vidi, e da li se djever ublažio, što je pakost po svijetu pomorio!

* * *

Brzo preboljeli rane junaci, jer im dobra sreća poslužila, još brže preboljela sirotinja, jer je sirotinju bijeda naučila. A Oleh ban ni bolovati ne može kraj onakve Neve Nevičice. — Nego u zoru odaslaše tanku lastavicu sa pozdravljem k Suncu. Vratila se do mraka lastavica, donijela od Sunca ozdravlje i da za sutra narede svatove, jer će im djever u svatove doći.

Tako naredili, tako uzvali, a što ono bijahu svatovi i što se pjevalo po pustoј banovini, toga više ne ima za sto godina ni u devet carevina.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.